

Dr Slobodan Zečević

UDK 339.923:061.1EU:(497.1)
str. 45 - 54.
pregledni rad

PRIDRUŽIVANJE SRBIJE I CRNE GORE EVROPSKOJ UNIJI

Uvod

Civilizacija Evropskih naroda počiva na zajedničkim temeljima u čijoj su osnovi antička kultura i hrišćanstvo. Antička civilizacija je karakteristična po prvom ozbiljnom pokušaju racionalnog objašnjenja sveta, postavljanju čoveka na pijedastal, u centar interesovanja, uz želju da se duhovno i fizički obrazuje i osposobi za vršenje funkcije u gradu državi (Atinska demokratija). Temelji ove kulture su očuvani s obzirom da su ih na zapadu Evrope negovale provincije Rimskog carstva, a na istoku Vizantijsko carstvo koje se prostiralo na Balkanskom poluostrvu i u Maloj Aziji¹. Na temeljima ove kulture stvarane su nove države koje su nastajale na zapadu, pošto su Germanska plemena osvojila sve delove Zapadnog Rimskog Carstva, dok su ih na istoku preuzimale slovenske kraljevine na Balkanskom poluostrvu i u Rusiji.

Srednji vek je bio snažno obeležen religioznošću, tako da je hrišćanstvo postalo značajan faktor duhovnog i kulturnog jedinstva Evrope koje se odražavalo kroz težnju za očuvanjem antičkih tekovina putem prepisivanja spisa u hrišćanskim manastirima, jedinstvenim moralnim vrednostima kao što su: religioznost, milosrđe, viteštvo, uspostavljanju crkvenog braka i jačanju porodice

* Docent na Fakultetu za internacionalnu menadžment, Beograd.

¹ Rostovcev, *Istorija starog sveta*, Matica srpska, Novi Sad, 1990., str. 27.

i osnivanju prvih univerziteta pod crkvenim okriljem². Srpska srednjevekovna država pod dinastijom Nemanjića je prihvatila tadašnje evropske vrednosti i shvatanja koja su očuvana i kasnije, pod Turskom okupacijom Srbije u narodnoj poeziji i predanju. Moderna Srpska država začeta Karađorđevim ustankom iz 1804. godine vraća se evropskim vrednostima i postupno odbacuje orijentalno. Kneževina, a zatim kraljevina Srbija postaje sve značajniji činilac na međunarodnoj sceni, posebno od njenog formalnog priznanja kao nezavisne države na Berlinskom kongresu 1878. godine. Usled njenog geostrateškog položaja na Balkanskom poluostrvu, u Srbiji dolazi do ukrštanja uticaja velikih evropskih sila. Tako na primer, sukob Srbije sa Austrougarskom služi kao jedan od ključnih povoda za početak prvog svetskog rata 1914. godine, iz kojeg ova zajedno sa svojim evropskim saveznicima i SAD-om izlazi kao pobednik. U periodu između dva rata kraljevina Jugoslavija je podržavala Francusku u nastojanjima da se u Evropi zasnuju federalne veze među državama, ali je atentat u Marseju 1934. godine na kralja Aleksandra i francuskog ministra spoljnih poslova Bartua brutalno prekinuo ovu inicijativu. Interesantno je napomenuti da je 1939. godine samo šest država osnivača današnje Unije učestvovalo u jugoslovenskom uvozu sa 54,6 odsto, a sa 43,8 odsto u izvozu³. Posle drugog svetskog rata članice EEZ kao što su Nemačka, Italija i Francuska postaju najvažniji trgovinski partneri Jugoslavije. Prvi sporazum između Jugoslavije i EEZ zaključen je početkom 1970. godine po uvođenju jedinstvene carinske tarife (uvedena je klauzula najpovlašćenije nacije, nacionalni tretman i niži prelevmani za 50 odsto). Zatim je, 6. maja 1980. godine potpisan Privremeni sporazum o trgovinskoj saradnji sa važnošću od pet godina, da bi konacno 6. maja 1983. godine bio ratifikovan Sporazum o saradnji sa neograničenim rokom trajanja kojim je izvršena maksimalna liberalizacija trgovinskih odnosa. Primera radi, pod carinskim opterećenjem pri uvozu u zemlje članice Unije ostalo je samo 127 osetljivih proizvoda od carinske tarife koja inače sadrži preko 4000 carinskih stavki⁴. Ovo stanje je poremećeno događajima u proteklih nekoliko godina. Posle političkih promena u vezi sa događajima od 5 oktobra 2000. godine, SR Jugoslavija se ne našla ne samo pred normalizacijom odnosa sa Unijom već i pred početkom uključivanja u Evropske integracione procese koji bi trebalo da se okončaju prenošenjem jednog dela Jugoslovenskog državnog suvereniteta u korist Evropske unije. U međuvremenu, 15 marta 2002. godine postignut je

² L. Cartou, *L' Union européenne*, Dalloz, Paris, 1996., 2 édition, str. 4 i dalje.

³ R. Djurović, *Međunarodno privredno pravo*, Beograd, 1997., str. 114.

⁴ *Ibid.*

sporazum između predsednika SR Jugoslavije Vojislava Koštunice i predsednika Crne Gore Mila Đukanovića o principima na kojima bi trebala da počiva nova državna zajednica, Srbija i Crna Gora⁵. Da bi ocenili mogućnosti njenog pristupanja Evropskoj uniji, neophodno je da se izvrši analiza uslova koje Evropska unija postavlja potencijalnim kandidatima za prijem.

Uslovi prijema u Evropsku Uniju

Evropsku Uniju čine petnaest država članica, koje možemo teorijski da razvrstamo na države osnivače i one koje su naknadno primljene u Zajednice, mada ova podela nema nikakav suštinski značaj s obzirom da su sve države članice ravnopravne. Države osnivači su zemlje koje su učestvovalе u pregovorima, potpisale i ratifikovale Pariski ugovor iz 1951. i Rimske ugovore iz 1957. godine. Izvornih članica je bilo šest i one su: Belgija, Holandija, Luksemburg, Francuska, Nemačka i Italija, dok je ostalih devet zemalja naknadno pristupilo evropskim Zajednicama.

Svaki od ugovora o osnivanju bio je pravna osnova za po jednu organizaciju i zato, kada je neka država želela da postane član Zajednice, morala je formalno da pristupi svakoj od njih. Međutim, u praksi je najvažniji bio prijem u Evropsku ekonomsku zajednicu, dok su ostali prijemi bili samo automatska posledica ovog prvog.

Ugovorom iz Mاستrihta⁶ ustanovljen je jedinstveni postupak pristupanja Evropskoj Uniji regulisan članom O (sadašnji član 49 ugovora o EU), kojom se novi član punopravno uključuje u sva tri stuba evropske integracije tj. Evropske zajednice, Zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku i Kooperaciju u oblasti pravde i unutrašnjih poslova. Ovim članom je predviđeno da sve Evropske države mogu "da zahtevaju da postanu članice Unije pod uslovom da ispunjavaju kriterijume koji proizilaze iz odredbi ugovora o osnivanju"⁷ a o kojima ce biti reci u daljem izlaganju. Na sastanku Evropskog saveta u Kopenhagenu 1993. godine samo su ponovljeni pomenuti kriterijumi i podvučen je njihov značaj.

⁵ "Nova država : Srbija i Crna Gora", Politika, 15.03.2002. godine.

⁶ *Les traites de Rome et de Mاستriicht*, Textes compares, La documentation francaise, Paris 1995.

⁷ O ovome opširnije: PH. Manin, *Les communautés européennes, l' Union européenne*, Pedone, Paris, 1998., str. 68 i dalje, édition 1998.; R. Đurovic, *Međunarodno privredno pravo*, Beograd 1997., str. 116.; S. Zečević, *Evropska Unija, Institucije i pravo*, FIM, Beograd, 2000., str. 49 i dalje.

1) Državni status

Jedan od prvih uslova za prijem jeste da kandidat poseduje attribute države, tj. da ima teritoriju, stanovništvo i organizovanu političku vlast (vladu). Dakle, državu kandidata moraju da priznaju kao takvu sve države članice Unije.

SR Jugoslavija je nakon predsedničkih izbora u oktobru 2000. godine ponovo uključena u organizaciju Ujedinjenih nacija, a novembra iste godine i u OEBS, što predstavlja priznanje njenog međunarodnog subjektiviteta. Međutim, nakon izbora u Srbiji 24. decembra 2000. godine sledili su razgovori između Srbije i Crne Gore o redefinisaju međusobnih odnosa. S tim u vezi postojale su inicijative o napuštanju federalne koncepcije države i opredeljenja za labavu konfederaciju suverenih država, ili pak za stvaranje dve nezavisne države. Ovi stavovi nisu bili bez konsekvenci kada je reč o pristupanju Evropskoj uniji jer bi da su bili prihvaćeni Srbija i Crna Gora trebale samostalno da zatraže prijem što bi pak, otvaralo teoretsku mogućnost da ne budu primljene u isto vreme u Evropsku uniju ili čak da se jedna država primi, a druga ne. U ovom kontekstu treba imati u vidu iskustvo bivše SFRJ. Naime, tokom 1989. i 1990. godine u vreme vlade Ante Markovića postojale su indicije da bi SFRJ kao najperspektivnija socijalistička država mogla da pristupi EFTA, međunarodnoj organizaciji osnovanoj 1959. godine sa ciljem ostvarivanja slobodne trgovinske razmene među evropskim državama, a čije su članice inače bile države koje su kasnije pristupile EEZ kao na primer, Velika Britanija, Danska, Švedska, Austrija i Portugalija. Zatim bi u roku od 8 do 10 godina usledilo pristupanje Evropskoj uniji. Međutim, usled odsustva dogovora o zajedničkom životu i secesije bivših jugoslovenskih republika do ovoga nije došlo. Iako se u nekim republikama bivše SFRJ tvrdilo da će one mnogo brže samostalno da se uključe u Evropsku uniju (Slovenija, Hrvatska) do sada nijedna od njih nije pristupila Uniji, pa su se čak i neke države bivšeg "socijalističkog lagersa" pojavile kao ozbiljniji kandidati, na primer, Mađarska, Poljska i Češka republika. Privredno najuspešnija republika bivše SFRJ Slovenija, će pristupiti u prvom krugu proširenja do juna 2004. godine. Nesumnjivo je da Evropska unija ima izraženiji interes za integrisanjem teritorijalno i populacijski jakih država koje joj otvaraju put prema značajnom broju novih potrošača. Iz prethodno izloženog se nameće zaključak da bi u cilju bržeg i uspešnijeg uključivanja u proces evropske integracije, ali radi jačeg pregovaračkog položaja prema Uniji, Srbija i Crna Gora trebale da učine napor u

pravcu očuvanja zajedničke države. U tom smislu sporazum⁸ koji je potpisan na sastanku Evropskog saveta u Barseloni 15 marta 2002. godine između predsednika Koštunice i Mila Đukanovića a pod pokroviteljstvom Visokog predstavnika za spolju i bezbednosnu politiku EU Havijera Solana predstavlja značajan korak u zaustavljanju procesa "balkanizacije" tj. beskonačnog i ekonomski neopravdanog deljenja na male države. Ustavno uređenje buduće državne zajednice Srbije i Crne Gore međutim sadrži primese konfederalnog i tek će se nakon 3 godine definitivno znati da li će ove dve republike da uspostave zajedničku federaciju i da se pojave se kao jedna država pred vratima Evropske unije ili će definitivno krenuti ka nezavisnosti.

2) Geografski kriterijum

Teritorija zemlje kandidata geografski treba da pripada evropskom kontinentu. Zahtev Maroka iz 1985. godine za članstvo u Evropskoj ekonomskoj zajednici je odbačen jer se teritorija ove zemlje nalazi na afričkom kontinentu (kandidatura nije ni uzeta u razmatranje). Međutim, dovoljno je i da jedan uži deo teritorije države kandidata bude u Evropi da bi njen zahtev bio načelno prihvatljiv (npr. Turska, Rusija). Ovde je reč o jedinom uslovu, sa aspekta pristupanja Srbije i Crne Gore Uniji koji je nesporan. Teritorija sadašnje Jugoslavije u čijem su sastavu Srbija i Crna Gora u potpunosti pripada evropskom kontinentu.

3) Demokratski politički sistem, poštovanje ljudskih prava i prava manjina

Demokratski višepartijski politički sistem je bio dugo prećutan uslov za ulazak u Evropsku zajednicu⁹. Tako je prijem Grčke odlagan sve dok je na vlasti u ovoj zemlji bila vojna hunta (od 1967. do 1974. godine). Jedna od prepreka za prijem Turske je stanje ljudskih prava i prava manjina. U preambuli Jedininstvenog evropskog akta i Ugovora o EU naglašeno je da je Unija "privržena načelima slobode, demokratije, poštovanja ljudskih prava kao i pravnoj državi" (član F stav 1 ugovora iz Matrihta, sadašnji član 6 ugovora o EU). Donošenjem

⁸ "Nova država .: Srbija i Crna Gora", Politika, 15. 03. 2002. godine.

⁹ Denys Simon, *Le système juridique communautaire*, Puf, Paris, 1997., str. 51.

Amsterdamskog ugovora¹⁰, demokratski politički sistem i poštovanje ljudskih prava postaju i formalan uslov za prijem u Uniju. Naime, nekadašnji član O je izmenjen članom 49 ugovora iz Amstredama i sad glasi "svaka Evropska država koja poštuje načela naznačena u članu 6 stav 1 ugovora o EU, može da postane član Unije".

Međutim, nije dovoljno da država kandidat ima afirmativan stav po ovom pitanju, već je neophodno i da u svom zakonodavstvu i praksi u potpunosti poštuje evropske standarde. S tim u vezi je ključno uključivanje SR Jugoslavije u Savet Evrope, međunarodnu regionalnu organizaciju osnovanu još 1949. godine, koja nije u neposrednoj vezi sa Zajednicama i EU, a koja okuplja demokratske evropske države u cilju njihove međusobne saradnje. Savet Evrope teži razvoju parlamentarne demokratije i zaštite prava čoveka kao i saradnji u kulturnoj i socijalnoj sferi, sferi zaštite životne sredine, u oblasti zdravstva i obrazovanja itd... Savet predlaže državama članicama potpisivanje i ratifikaciju konvencija kao što su Evropska konvencija o ljudskim pravima, Evropski kodeks o socijalnoj zaštiti, konvencije građanskog i privrednog prava, konvencije o poštovanju prava manjina. Članstvo u Savetu Evrope predstavlja ulazak u predvorje Evropske unije, jer se time potvrđuje da država prihvata načela zapadno-evropskih liberalnih demokratija¹¹. Kandidat za članstvo u Savetu Evrope je dužan da prilagodi svoje zakonodavstvo postavljenim standardima (npr. ukidanje smrtne kazne, dužina pritvora).

SR Jugoslavija je u formi pisma ministra inostranih poslova Gorana Svilanovića 9. 11. 2000. godine predala zvaničan zahtev za prijem u Savet Evrope. Tokom posete jugoslovenske parlamentarne delegacije Strazburu na čelu sa predsednikom veća građana Dragoljubom Mićunovićem i predsednika SR Jugoslavije Vojislava Koštunice iz Saveta Evrope su stigli nagoveštaji da bi Jugoslavija u vrlo kratkom roku mogla da dobije status specijalnog gosta u ovoj organizaciji, a da bi u prvoj 2001 godine bila i uključena kao njen punopravni član, čime bi se ispunio jedan od osnovnih preduslova za pristupanje Uniji. Međutim to se nije dogodilo jer je domaće zakonodavstvo u pogledu poštovanja ljudskih prava bilo neprilagođeno standardima Saveta Evrope a i postojala je neizvesnost u pogledu opstanka Jugoslovenske države. Kad je reč o prvom problemu, u međuvremenu je donet savremen zakon o manjinama, skraćena je dužina pritvora na 24 časa, ukinuta je smrtna kazna i sl. Pa ipak domaće

¹⁰ *Le traité sur l'Union européenne*. La documentation française, édition 1998.

¹¹ G. Ilić, Koreni stvaranja EU, *Revija za evropsko pravo*, 1/1999, str. 43.

zakonodavstvo je impregnirano rešenjima iz prošlosti. U ličnim kartama građana Srbije i dalje stoji da su ovi dužni da istu poseduju, da je nose i pokažu službenom licu na njegov zahtev i kada nisu učinili ništa što bi bilo protivzakonito, što je pak u potpunoj suprotnosti sa standardima javnih sloboda koji postoje u Engleskoj, Francuskoj i drugim državama članicama Evropske unije. Kad je reč o drugom problemu, perspektivi zajedničke države Srbije i Crne Gore, on je privremeno rešen sporazumom iz Barselone o kojem je već bilo reči. S tim u vezi postoje nagoveštaji da bi nova država Srbija i Crna Gora bila primljena u Savet Evrope u drugoj polovini 2002 godine.

4) Tržišna privreda, ekonomska razvijenost

U članu 49. Ugovora o EU nema indikacija o stepenu privredne razvijenosti države kandidata, ali je potpuno jasno da ovaj poslednji mora da bude u stanju da prihvati uključivanje u *evropsko tržište* na kome vlada konkurencija, kao i da ima adekvatno organizovan javni i privatni sektor¹².

Opređenje za tržišnu privredu SR Jugoslavije i njena težnja da podigne standard stanovništva nisu politički sporni, ali da bi se pomenuti ciljevi dostigli nameće se ispunjavanje određenih preduslova koji zavise od same Jugoslavije, ili su delimično u njenoj nadležnosti ili su pak, u nadležnosti Evropske unije.

- Neosporno je da SR Jugoslavija mora da pristupi reformama da bi učinila svoju privredu kompatibilnom sa privredama država Evropske unije. U tom smislu, neophodno je jasno određivanje svojinskih odnosa tj. pretvaranje svojine bez titulara - društvene svojine - u privatnu, državnu ili mešovitu svojinu. Nameću se krupne promene u poreskom sistemu i uvođenje tzv. poreza na dodatu vrednost (VAT, TVA), promene u bankarskom sistemu, liberalizacija uvoza i izvoza kao i pojednostavljivanje propisa vezanih za strana ulaganja. Potrebno je izvršiti harmonizaciju našeg zakonodavstva sa propisima Evropske unije. I pored napora, komisije pri saveznoj vladi zadužene za ovaj posao, smatram da bi bilo korisno formiranje mešovitih radnih grupa sastavljenih od ljudi iz privrede, naučnih instituta i pravnika koji bi po privrednim granama mogli da odrede koji su standardi EU primenljivi odmah, a za koje je naprotiv, našim preduzećima neophodan duži ili kraći period prilagođavanja. Samo prenošenje propisa i standarda Evropske unije u Jugoslovensko zakonodavstvo je nedovoljno,

¹² Jean Boulous, *Droit institutionnel de L' Union européenne*, Montchrestien, Paris, 1995., str. 51.

pogotovo kada naša preduzeća usled tehnološke zaostalosti nisu u stanju da ih ispoštuju, tako da ostaju "samo mrtvo slovo na papiru". U sporazumu o principima na kojima počiva buduća država Srbija i Crna Gora stoji da su države članice odgovorne za "neometano funkcionisanje zajedničkog tržišta uključujući slobodno kretanje robe, ljudi, usluga i kapitala". Harmonizacija ekonomskih propisa će se vršiti paralelno sa njihovim usaglašavanjem sa zakonodavstvom Evropske unije. Evropska unija će pomagati i nadgledati taj proces a ukoliko jedna država članica samtra da ona druga ne ispunjava obaveze iz ekonomskog dela, obraća se Evropskoj uniji u cilju preduzimanja odgovarajućih mera.

- Jedna od suštinskih prepreka za brži prijem država centralne i istočne Evrope u Evropsku uniju je njihova nedovoljna ekonomska razvijenost i veoma niski prihodi stanovništva. Tako na primer, prihodi građana Bugarske i Rumunije ne premašuju 24 odsto od prosečnog prihoda zapadnoevropskog građanina. Situacija jugoslovenskih građana je još teža. Da bi se povećala proizvodnja i prihodi građana, poželjna je što brža normalizacija odnosa između država bivše SFRJ i drugih država u regionu, u smislu potpunog oslobađanja kretanja robe, kapitala i ljudi. Ovo je i stav Evropske unije ako na primer, imamo u vidu dokument pod nazivom "Politički nacrt za bivšu Jugoslaviju" usvojen još na sastanku Saveta ministara EU 28. 10. 1996. godine u kojem se podvlači da će se odnosi sa zemljama jugoistočne Evrope razvijati onako kao se budu razvijali njihovi međusobni odnosi. Normalizacija političkih i privrednih odnosa jeste jedan od osnovnih ciljeva Pakta za stabilnost jugoistočne Evrope osnovanog 1999. godine, kojem se u oktobru 2000. godine pridružila i SR Jugoslavija. U tom smislu u okviru pakta je predviđen rad posebnog okruglog stola za privrednu obnovu, razvoj i saradnju unutar regiona i između regiona i ostatka Evrope i sveta. Paktom se predviđaju razgovori o promovisanju slobodnih trgovinskih zona, rešavanju pitanja prevoza preko državnih granica, snabdevanju i uštedi energije, deregulaciji i transparentnosti propisa, infrastrukturi, promovisanju privatnog sektora u privredi i sl.

- S obzirom na teške ekonomske posledice desetogodišnjih sankcija, privredne izolacije i bombardovanja, SR Jugoslaviji je neophodan razvoj privredne saradnje kao i pomoć Evropske unije u različitim vidovima. Prvi korak je učinjen ukidanjem ekonomskih sankcija i vraćanjem preferencijala za jugoslovensku robu, ali je potreban još povoljniji tretman za jugoslovenske proizvode, ulaganja Unije u obnovu infrastrukture (puteva, železnice, elektroenergetskog sistema, vodovoda), odobravanje kredita za prestrukturiranje privrede, kao i bespovratna pomoć. S tim u vezi, u bliskoj budućnosti treba težiti

zaključivanju "Evropskog sporazuma" o asocijaciji između Unije i SR Jugoslavije odnosno države Srbije i Crne Gore kojim bi se uspostavile bliske veze između dve pomenute strane a u cilju stvaranja uslova za pristupanje Srbije i Crne Gore Uniji. Država Srbije i Crne Gore bi se tako uključila u tzv program "FAR", koji omogućava Uniji da svom partneru pruži pomoć u oblasti prestrukturiranja privrede, prilagođavanja nacionalnog zakonodavstva zahtevima unutrašnjeg evropskog tržišta, kao i pomoć Evropske investicione banke¹³. Ovom vrstom sporazuma je predviđen i periodični dijalog na visokom političkom nivou između dve strane.

5) Tekovine i dostignuća Zajednice (*acquis communautaire*)

Država kandidat treba da bude spremna da prihvati izgrađen pravni sistem Zajednica i Unije, tj. odredbe ugovora o osnivanju, izvedeno pravo i pravnu praksu Suda pravde¹⁴. Takođe, kandidat prihvata načela i praksu saradnji u oblasti spoljne i bezbednosne politike, kao i u oblasti pravde i unutrašnjih poslova što se odnosilo i na nekadašnje neutralne države kao što su bile Austrija i Finska.

Zaključna razmatranja

I pored izloženih pravnih uslova, prijem u Evropsku Uniju u krajnjoj liniji zavisi od diskrecione, jednoglasne odluke njenih članica. Kandidat koji ispunjava sve tražene uslove se ne prima po automatizmu. Države članice razmatraju pozitivne i negativne aspekte novog proširenja, tj. njegove ekonomske i političke posledice. Sigurno je, na primer, da je ekonomska razvijenost i politička stabilnost Austrije, Finske i Švedske predstavljala odlučujući element za prihvatanje u kratkom roku njihovih kandidatura, s obzirom da se u Evropsku Uniju udružuju zemlje sa koherentnim političkim i ekonomskim sistemima. U svakom slučaju Unija ima pozitivan stav prema budućim kandidatima, jer njen cilj nije uništavanje nacionalne privrede već njen razvoj u meri u kojoj to zahteva uključivanje na Evropsko tržište. U suprotnom došlo bi do strukturnih

¹³ PH. Manin, *op. cit.*, p. 78.

¹⁴ Jean Bouldous, *op. cit.*, p. 51.

poremećaja, jakog imigracionog talasa iz ugrožene države, kao i pada standarda njenog stanovništva. U tom smislu, neke manje razvijene države Unije (Grčka, Španija i Portugalija) su i posle pristupanja bile u tzv. prelaznom periodu koji je trajao od pet do deset godina, kako bi pojedine nacionalne privredne grane i dalje uživale carinsku zaštitu (automobilska i tekstilna industrija Španije) ili kako bi se razvijene države Unije zaštitile od prekomerne imigracije iz ovih zemalja. Nije isključeno da će i Srbija i Crna Gora biti pod ovim režimom.

Pristupanje Srbije i Crne Gore Evropskoj Uniji je pitanje koje zahteva strateški pristup, tj. precizan plan i program uključivanja u evropske integracione procese kojim bi bili predviđeni rokovi za prilagođavanje jugoslovenske privrede propisima i standardima Unije, kao i krajnji rok za njen prijem u Uniju. Realna procena je da bi Srbiji i Crnog Gori bilo potrebno osam do deset godina da bi u potpunosti ispunila sve tražene zahteve. Vlada Republike Srbije planira ubrzan tempo privrednih i društvenih reformi koji bi omogućio da naša država dobije status zvaničnog kandidata za prijem u Uniju 2003. godini i da eventualno postane član Unije pre nekih država koje bi trebale da pristupe Uniji u tzv. drugom krugu od 2008. godine.